

فصلنامه علمی - تخصصی دانش انتظامی، سال ۴/شماره ۵/ پاییز ۱۳۹۲، ص ۳۵ الی ۵۱*
بررسی نقش مساجد در نهادینه سازی باورهای دینی و ارتقاء امنیت اجتماعی

سعید علوی^۱، زهرا حسنی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۵/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۷/۱۸

چکیده

بی‌تردید، یافتن راه حل برای مشکلات اجتماعی، صرفاً از توان دولت‌ها خارج بوده و بر نمی‌آید. نگرش سیاسی و امنیتی به مسایل اجتماعی نیز روش لاپوشانی را تجویز نموده و به تخریب بیشتر جامعه می‌انجامد. در این میان مراکز علمی و پژوهشی، نهادهای مدنی مردمی به ویژه مساجد در جامعه اسلامی وجود دارند که در کنار مردم و دولت‌ها یا حتی پیشاپیش آنان به چاره‌جویی برمی‌خیزند. مسجد، پایگاه تبلیغ دین اسلام بوده و بسیاری از آثار اجتماعی نظیر اخلاص و درستکاری، ساماندهی زندگی و نظم و تقوی بر آن مترتب است. هدف از انجام این تحقیق، بیان اهمیت تشکیل ستادهای حفاظت اجتماعی در مساجد به ویژه مساجد محله‌ای و اداره آن در قالب تشکلهای مردمی در جهت پیشگیری از بروز و گسترش جرایم و آسیب‌های اجتماعی و به‌طور کلی نقش دین در ارتقاء امنیت اجتماعی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

روش به کار رفته در این تحقیق از نوع علت و معلولی با استفاده از گردآوری اطلاعات و فیش برداری کتابخانه‌ای صورت پذیرفته است.

نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد افرادی که بیشتر به مسجد مراجعه دارند، کمتر حقوق دیگران را ضایع نموده و زندگی خود را با نظم بیشتری توأمان ساخته و آثار و رفتار دینی در زندگی اجتماعی آنان نیز به چشم می‌خورد. از سوی دیگر، نقصان ارزش‌های دینی سبب بروز بی‌نظمی‌ها و آشوب‌های اجتماعی می‌گردد. مشکلاتی که بدین وسیله به فرد سپس به خانواده وی منتقل شده، بعد از آن این درگیری و تشنج به محل کار نیز تسری می‌یابد. این سیکل باطل مرتباً تکرار شده در نهایت نابسامانی فردی و خانوادگی را در پی داشته و عدم امنیت در ساختار کلی جامعه به‌ویژه در سطح محله‌ای را افزایش می‌دهد.

واژگان کلیدی: امنیت اجتماعی، آسیب اجتماعی، عدالت اجتماعی، مفسد اجتماعی.

۱ - کارشناس ارشد علوم سیاسی، (نویسنده مسئول)، ۰۹۱۳۲۷۹۳۰۰۱ - Alavizahra.21@yahoo.com

۲ - کارشناس ارشد تاریخ اسلام و ایران، مدرس دانشگاه پیام نور آرزوییه، ۰۹۱۳۲۴۷۹۵۷۸ - Z.hasani@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسئله:

مساجد، پایگاه عمومی مسلمانان و محل حضور اقشار مختلف اجتماع به شمار می آیند از این رو، مسجد جایگاه مناسبی برای تعاون اجتماعی مسلمانان و مشارکت آنان در برطرف نمودن نارسایی‌ها و آسیب‌های اجتماعی است. مسجد در جایگاه اصیل خود، یک الگوی ارزش‌گذاری است؛ به عبارتی ارزش‌های فراموش شده مجدداً در مساجد مطرح می‌گردد از دیگر نقش‌های اجتماعی مساجد می‌توان به کارکرد مسجد در پرورش نیروهای متعهد اشاره نمود که حکومت اسلامی به آن‌ها نیاز دارد، زیرا مسجد بار هدایت فکری و تربیتی نیروهای جامعه را بر دوش دارد. در سایه رفت و آمد افراد به مساجد، اخلاق، آداب و خط‌مشی آنان تا حدود زیادی هویدا می‌گردد که این خود در روابط افراد با یکدیگر سازنده و مؤثر است حاکمیت اسلامی نیز می‌تواند از این رهگذر، نیروهای متعهد مورد نیاز خود را جهت تحقق فریضه امر به معروف و نهی از منکر شناسایی کند. در این راستا، در سایه تجمع و انسجامی که مؤمنان در مساجد می‌یابند می‌توان بهترین تشکل مردمی را جهت مبارزه با منکرات و مفسدات و آسیب‌های اجتماعی پی‌ریزی نمود (سجادی، ۱۳۷۸: ۳۱).

مسجد به عنوان یک مکان، از دو جلوه متفاوت برخوردار است. به عبارت دیگر، دو گونه رفتاری در این مکان ویژه متجلی می‌گردد که در امر تعلیم و تربیت و جهت‌دهی رفتارهای فردی و جمعی افراد بسیار مؤثر است. دو جلوه ظاهری مساجد، رفتارها و اعمال و روابط پسندیده دینی و مذهبی و مقبول شرع و دین رخ می‌نماید و این در حالی است که در جلوه پنهانی مساجد، رفتارهای شخصی، غیر جمعی و کنترلی رخ می‌دهد. هنگامی که انسان‌ها به صورت جمع در حال برگزاری مناسک و انجام فرایض دینی هستند، رفتارهای جمعی مقبول و عمومی ظاهر می‌گردد هنگامی که افراد به صورت غیر جمعی و به صورت فردی در مسجد ظاهر می‌شوند خود به خود به محاسبه، کنترل و بررسی رفتارهای شخصی و فردی خود می‌پردازند. ویژگی مساجد به عنوان مکان‌های مقدس در مقابل سایر اماکن در این است که مسجد ماهیتاً علاوه بر این که محلی برای تجمع و همبستگی جمعی است و انسان‌ها با حضور گروهی خود در آن به همبستگی رفتارهای جمعی می‌اندیشند، بلکه به طور مکانی و موقعیتی و با عنایت به نگاه خاص فردی که در آن مکان حضور می‌یابد، خود به خود فرد را به درون خود ارجاع داده و آن چه را که در جمع از طرح آن پرهیز می‌نمود، در حالت انفرادی به طرح آن می‌پردازد. گفتنی است که طرح موضوعات و مسایل رفتاری و فکری بیشتر حالت اصلاح‌کنندگی، ترمیمی و کنترلی دارد. بر این اساس می‌توان پذیرفت که هم حضور جمعی و هم حضور فردی در مساجد می‌تواند رفتارهای مطلوب فردی و جمعی را در فرد برانگیزاند و این در حالی است که

سایر اماکن ممکن است تنها یکی از این حالات تأثیری را بر جای گذارند (نقیب السادات، ۱۳۸۱: ۲۷-۲).

این تحقیق به دنبال پاسخ گویی به این سوال است؛ آیا مساجد در نهادینه سازی باورهای دینی و ارتقاء امنیت اجتماعی نقش دارند. بدین منظور فرضیه‌ای در همان ابتدا مطرح میشود مبنی بر اینکه مساجد در نهادینه سازی باورهای دینی و ارتقاء امنیت اجتماعی نقش به سزایی دارند.

این تحقیق با هدف شناسایی نقش مساجد در نهادینه سازی باورهای دینی و ارتقاء امنیت اجتماعی همچنین شناسایی نقش عوامل مذهبی در نهادینه سازی باورهای دینی و ارتقاء امنیت اجتماعی میباشد.

۲- کلیات و مفاهیم تحقیق:

دین: معنای لغوی دین در لغت عربی به معنای اطاعت و جزاست. راغب اصفهانی می‌گوید: دین به معنای اطاعت و پاداش است و برای شریعت و مذهب نیز استعاره شده گرفته است و دین به معنای ملت می‌باشد لکن به اعتبار طاعت و تسلیم بودن در مقابل شریعت آن را دین گفته‌اند (اصفهانی، ۱۴۰۴ ه. ق: ۲۸۰). خداوند می‌فرماید: «ان الدین عندالله الاسلام» (آل عمران/۱۹)، «همانا دین [واقعی] که همه پیامبران مبلغ آن بودند [نزد خدا اسلام است].»

امنیت: امنیت به لحاظ پیچیدگی مفهوم، جدال برانگیز است و مفهوم آن، نماد ابهام‌آمیزی است که ممکن نیست دارای معنای دقیق باشد. از نظر لغوی امنیت به معنی بی‌خوفی، امن، ایمنی، ایمن شدن و در امان بودن آمده است (دهخدا، ۱۳۷۷). در فرهنگ معین امنیت این گونه تعریف شده است، ایمن شدن، در امان بودن، بی‌بیمی (معین، ۱۳۸۸: ۳۵۴).

امنیت اجتماعی: همچنین در فرهنگ آکسفورد، امنیت اجتماعی به معنای ارتباط امنیت با جامعه، نوعی امنیتی که شکل و ساخت اجتماعی یافته است، تعریف شده است. «کارل دبلیو دویخ» در تعریف امنیت اجتماعی می‌گوید: منظور از امنیت اجتماعی گروه هم بسته‌ایی از مردم در یک سرزمین در امتداد زمانی است که دارای یک احساس جمعی بسط یافته و نهادی شده است و آداب و رسوم و ارزش‌های آن فراگیر، قدرتمند و به اندازه کافی قابل اطمینان بوده و حیات اجتماعی را در یک زمان طولانی بیمه می‌کند و تغییرات آرام توأم با انتظارات قابل پیش بینی را در میان مردمش تجربه می‌کند (سهرابی، ۱۳۹۲: ۹).

پیشینه تحقیق:

در کتابی تحت عنوان تأثیر آموزه‌های دینی بر امنیت اجتماعی که توسط خانم مطهره سهرابی نوشته شده است در این کتاب به تأثیر آموزه‌های دینی به خصوص نقش مساجد در گسترش و افزایش امنیت اجتماعی تأکید شده است. در این کتاب بیان شده امنیت با همکاری و مشارکت مردمی و نهادهای دینی امکان پذیر است (همان، ۱۶۹-۱۵۴). در مقاله‌ای تحت عنوان دین‌داری و سرمایه اجتماعی حامی امنیت اجتماعی که توسط آقای علی اکبر امین بیدخت و نوید شریفی نوشته شده، به بررسی نقش دین‌داری بر امنیت اجتماعی در قالب الگویی مفهومی پرداخته و در پایان نتیجه گرفته است که دین‌داری می‌تواند به طور مستقیم و غیر مستقیم با تأثیر بر سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی تأثیر مثبت داشته باشد (امین بیدختی، ۱۳۹۲: ۴۷-۶۹).

مساجد و برقراری عدالت اجتماعی

برقراری امنیت و رفاه اجتماعی در جامعه، دامنه وسیعی از فعالیت‌ها و برنامه‌های پیش‌گیرانه، حمایتی و امنیتی و خدمات اجتماعی خاص را شامل می‌گردد که تحت نظارت و کمک دولت‌ها و نهادها و گروه‌های مردمی نظیر مساجد، کانون‌های اجتماعی - فرهنگی، به منظور حفظ سلامت تمامی افراد جامعه، صورت گرفته و از دو رویکرد در جهت‌گیری عام و خاص برخوردار می‌باشد. در رویکرد عام، برای برقراری امنیت اجتماعی با محوریت قرار دادن سلامت و با تأکید بر اصول پیش‌گیری از ارتکاب جرم برای ارتقای کیفیت زندگی آحاد مردم و مشارکت همه جانبه آنان، برنامه‌های ارتقایی پی‌ریزی و به مورد اجرا گذارده می‌شود. در رویکرد خاص، ارائه خدمات اجتماعی به افراد به خصوص افرادی که در معرض خطر بیشتری نسبت به آحاد جامعه هستند، به ویژه در سطح خرد (محله‌ای) مد نظر قرار می‌گیرد. در این راستا، اصول راهنمایی جهت تحقق امنیت اجتماعی به شرح ذیل مد نظر می‌باشند (هیگ، ۱۳۸۷: ۶۷).

- تأکید بر سلامت و سلامت محوری جامعه و ارتقای مستمر کیفیت زندگی آحاد جامعه بر پایه خدمات امنیتی علاوه بر ارائه خدمات حمایتی.

- تأکید محور قرار دادن آسیب‌های اجتماعی و جرایم در مقابل افراد آسیب دیده و پیش‌گیری از بروز آنها بهبود و شناخت علمی و سیستماتیک آسیب اجتماعی و انجام برنامه‌های اجرایی پیش‌گیرانه در این خصوص.

- تأکید بر تسهیل شرایط مشارکت و رقابت مردم با نهادهای مرکزی نظیر مساجد.

ستادهای حفاظت اجتماعی مساجد و برقراری امنیت اجتماعی

همان‌گونه که مساجد از صدر اسلام تاکنون به عنوان مردمی‌ترین پایگاه اعتقادی و اجتماعی و مرکز نشر فرهنگ اسلام مطرح بوده‌اند، امروز نیز در مبارزه با تهاجم فرهنگی و تقویت فریضه امر به معروف و نهی از منکر پیش قدم می‌باشند. با تشکیل ستادهای حفاظت اجتماعی در مساجد به ویژه مساجد محله‌ای و اداره آنها در قالب تشکلهای مردمی و سازمان یافته، کارکرد امنیتی و پیش‌گیرانه مساجد از بروز و گسترش جرایم و آسیب‌های اجتماعی پررنگ‌تر شده و به همان نسبت امنیت اجتماعی افراد جامعه به ویژه در سطح محله‌ای افزایش می‌یابد با تشکیل هسته‌های ستاد حفاظت اجتماعی به عنوان نهاد حفاظت اجتماعی صددرصد مردمی در بیش از یک صد هزار محله کشور، برقراری امنیت اجتماعی در سطوح شهری و محله‌ای هرچه بیشتر تضمین می‌گردد در حقیقت، ستاد حفاظت اجتماعی عهده‌دار نقش کشف و پیش‌گیری از وقوع جرم و در نهایت حفاظت از امنیت و نیازهای اجتماعی جامعه توسط خود شهروندان است به عبارت دیگر این ستادها به عنوان سیستم دفاعی هر محله در برابر بزه‌کاران و مجرمین فعالیت می‌نمایند. با راه‌اندازی چنین هسته‌های اجتماعی در محلات و اماکن عمومی، آسیب‌های اجتماعی هر محله شناسایی و تحرکات مجرمین و بزه‌کاران اجتماعی محلات زیر ذره بین اعضای مردمی ستاد قرار می‌گیرد. در اغلب کشورهای پیشرفته، امور امنیتی و حفاظت اجتماعی، به تشکلهای مردمی و یا بخش‌های خصوصی نظیر کارآگاهان غیررسمی واگذار می‌گردد. به عبارتی، این چنین تفکری از سال‌ها پیش در جوامع توسعه یافته در حال اجراء است امروزه حفاظت از محیط‌زیست با تخریب‌کنندگان طبیعت و محیط‌زیست به مقابله می‌پردازد، حفاظت اجتماعی نیز نقش مبارزه با بزه‌کاران و خاطیان اجتماعی را بر عهده داشته و از آلوده شدن جامعه به جرم و بزه و ناامنی جلوگیری می‌کند. در کشورهای اسلامی من جمله ایران، هسته‌های ستاد حفاظت اجتماعی در مساجد و یا کتابخانه‌های محله‌ای تشکیل می‌یابد با تشکیل ستاد حفاظت اجتماعی در مساجد محلات، حقوق و آزادی‌های شهروندان تضمین شده و با جلوگیری از تعرض‌های نابجا به زنان، دختران، پسران و جوانان، امنیت گروه‌های سنی و جنسی مختلف تأمین می‌گردد (رفع، ۱۳۷۵: ۶).

نقش دین و مساجد در کاهش آسیب پذیری اجتماعی

عنصر عظیم اجتماعی دین، کارکردهای ارزشمندی در تحرک و شادابی اجتماعی در عرصه‌های مختلف داشته، و عامل مهمی در سلامت جامعه و کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی محسوب می‌گردد. از این‌رو بدیهی است که تقویت آن در جامعه به ویژه در سطح محلی

و محله‌ای، به ارتقای سطح ارزش‌های اخلاقی و انسانی و سلوک اجتماعی و بالا رفتن ضریب امنیت و مشارکت‌های مردمی و مسئولیت‌های اجتماعی منجر گشته و کاهش مفساد اجتماعی و اخلاقی و بسیاری از جرایم را نیز در پی دارد. این کارکرد ارزشمند و منحصر به فرد عنصر دین، آن را در میان سرمایه‌های اجتماعی متفوق ساخته و بر این اساس باید در صدر کالاهای عمومی در نظام برنامه‌ریزی کشور قرار گیرد. با نگاهی اجمالی به برخی کشورها از جمله جمهوری ترکیه می‌توان مشاهده کرد که آن‌ها نیز علی‌رغم تمایلاتشان در پرداخت به مباحث دینی، به لحاظ کارکردها و تأثیرات عمیق دین بر بهبود و سلامت زندگی فردی و اجتماعی و برقراری امنیت اجتماعی، به انجام سرمایه‌گذاری‌های کلانی در این بخش مبادرت نموده‌اند. مسجد محلی است که مشکلات اجتماعی با امید و وحدت در آن مطرح شده و ارضای نیازهای جسمی و روحی در سطوح تصمیم‌گیری با نیت خیر در آن منعقد می‌گردد. در مساجد می‌توان شاهد بازگشت تمامی طبقات و اقشار مختلف جامعه بود. کدورت طبیعی افراد جامعه در آب زلال مساجد شستشو شده و حب و بغض‌های بیهوده و مظاهر دنیوی به فراموشی سپرده می‌شوند، اگر مسجد نقش آفرینی خود در تهذیب روح اجتماع را به درستی انجام ندهد، شدت مشکلات و اضطراب‌های تمدن به ظاهر ماشینی، جامعه را درهم ریخته و انحرافات و آسیب‌های بسیار اجتماعی در جامعه بروز می‌نماید؛ از این‌رو، مساجد با برخورداری از کارکرد امنیتی خود، نقش به‌سزایی در مهار و از میان بردن آسیب‌های اجتماعی به ویژه در سطح محله‌ای ایفا نموده و بدین ترتیب موجبات برقراری امنیت در محله‌ها و شهرها را فراهم می‌آورند. با حضور در مساجد به عنوان مراکز عبادی اسلام، در اصل ظهور یک واکنش و رفتار و نه لزوماً در کیفیت آن است. نقش امنیتی مساجد، نقش تکمیلی و تربیتی در جهت ایجاد و تقویت رفتارهای مطلوب و نه صرفاً نقش تثبیت رفتارهایی است که در مساجد رخ می‌دهند. مساجد، حافظ و پاسدار جهان اسلام‌اند. در جهان اسلام بسیار اندک‌اند شهرهایی که از دیوارهایی بلند و مستحکم همچون سایر شهرهای جهان برخوردار باشند. در جهان دژهای استواری برپاست که ضخامت و درازای برخی از آن‌ها به دیوار معروف چین می‌رسد، و برج‌هایی بلند و مستحکم همچون برج‌های مستقر در شهرهای اروپایی وجود دارند این در حالی است که در جهان اسلام، تعداد دژها و دیوارها بسیار اندک است، زیرا در تمامی شهرها و محلات اسلامی، مساجد به عنوان دژهای اسلام و مراکز مدافع امنیت اجتماعی و ایمان قدرت برتر آن به شمار می‌آید. در گذشته امت‌های مسلمان تنها به فضل دین اسلام و وجود مساجد متعدد از فتنه‌های کوبنده و ویرانگر و آسیب‌های اجتماعی در امان مانده‌اند به جرأت می‌توان ادعان داشت، همان‌گونه که آیین مسیحیت به همت پیروان

خود زنده ماند، جهان اسلام و امت مسلمان نیز به فضل وجود مساجد پایدار و زنده ماندند.

نقش مساجد در کنترل کنش‌های نابهنجار

بی‌تردید، یافتن راه حل برای مشکلات اجتماعی، صرفاً از توان دولت‌ها خارج بوده و بر نمی‌آید. سیاسی و امنیتی دیدن مسایل اجتماعی نیز که روشی لاپوشانی را تجویز می‌کند، به تخریب بیشتر می‌انجامد. در این میان مراکز علمی و پژوهشی، نهادهای مدنی و به‌ویژه مساجد در جامعه اسلامی و رسانه‌های همگانی هستند که در کنار مردم و دولت‌ها یا حتی پیشاپیش آنان به چاره‌جویی برمی‌خیزند. بی‌هنجاری یا نابهنجاری متضمن فقدان، گسست، شکست یا تعارض هنجارهای اجتماعی است. این اصطلاح از منظر دورکیم، مبین حالتی نابهنجار است که در نتیجه‌گذار جامعه از انسجام مکانیکی به ارگانیک رخ می‌دهد به عبارت دیگر، بسط تقسیم‌کار، اگر چه زمینه‌ساز نیل جامعه به انسجام ارگانیک می‌گردد، لیکن سبقت گرفتن رشد اقتصادی بر اصول و تنظیمات اخلاقی در فرآیند تفکیک‌پذیری ساخت‌های اجتماعی و تخصصی شدن وظایف کارکردی، موجبات بروز آسیب‌های نابهنجار را فراهم می‌آورد در چنین شرایطی، احساس سرخوردگی اجتماعی و همچنین نبود پیوندهای جمعی فرد را وا می‌دارد تا کنش‌های نابهنجاری را از خود بروز داده و با در گذشتن از نظم اجتماعی، درصدد ارضای تمایلات خویش برآید. البته انجام این اعمال نیز چیزی از بی‌معنایی و احساس آشفتگی درونی فرد نابهنجار نمی‌کاهد؛ اما با این حال نظم عمومی را مخدوش می‌نماید. این مفهوم، اما از نظر مرتن، نارسایی فشارهای ساختی جامعه در هم‌نوایی با ارزش‌های فرهنگی و دینی بازگشته و بروز انحراف را ناگزیر می‌سازد. به عبارت دیگر، اگر افراد برای نیل به اهداف مطلوب فرهنگی و دینی، نتوانند از ابزار مناسب اجتماعی بهره‌گیرند، ناچار به تأکید یک سویه به اهداف ساختی یا ارزش‌های فرهنگی و دینی بسنده کرده و یا به جای چنین تأکیدی، راه انزوا و طغیان در پیش گرفته، و در نهایت سر از انحرافات اجتماعی در می‌آورند. از آنجا که بحران‌ها و انحرافات اجتماعی محصول عدم تراز مبادلات داده - ستانده خرده نظام‌های اجتماعی بوده و تنش‌های اجتماعی، از ناتوانی خرده نظام‌های اجتماعی در ایفای کارکردهای ساختی آنها حکایت دارد، از این‌رو اگر چنانچه خرده نظام‌های اقتصادی و سیاسی جامعه‌ای نتوانند پول، قدرت، نفوذ و تعهد ایجاد کرده و یا خرده نظام‌های ارگانستی شخصیتی، اجتماعی و رفتاری، از تولید نقش به تعلق، هنجار و ارزش باز مانند، بر این سیاق، بروز بحران‌ها و تنش‌های اجتماعی حتمی است. در اینجا است که نقش تربیتی و امنیتی کانون‌های عبادتی اسلام مساجد محله‌ای به عنوان خرده نظام‌های ارگانستی و اجتماعی در از میان بردن

احساس سرخوردگی اجتماعی و برقراری ارتباطات گروهی، فرد یا افراد جامعه (به‌ویژه در سطح محله‌ای) را وا می‌دارد تا به کنترل کنش‌های نابهنجار خود پرداخته و با رعایت نظم اجتماعی، از ارضای تمایلات خویش که برخلاف مصالح اجتماعی آنان است، پرهیز نمایند. نقش امنیتی مساجد با نقش تربیتی این مراکز در ارتباط متقابل‌اند. منظور از نقش تربیتی مساجد، نقشی است که این نهادهای مقدس در زمینه‌های روحی ایفا می‌نمایند. آن‌گاه که مؤمن به مسجد وارد می‌شود، در فضای آکنده از قداست و طهارت، کانونی ساده و عاری از پیرایه‌های مادی اما انباشته از جلوه‌های معنوی و الهی، قرار می‌گیرد. با آن که گناه در همه جا نکوهیده و زشت است، اما در مسجد قباحتی دو چندان دارد؛ از این‌رو، مؤمن باید تلاش و کوشش بیشتری در جهت آلوده نشدن به گناه، به زبان نیاورده سخنان ظالمانه، تجاوز نکردن به حقوق دیگران، عدم ارتکاب به جرایم و آسیب‌های اجتماعی در چنین اماکن مقدسی انجام دهد. در حقیقت مراقبت بر به کار بستن چنین اموری، خود نوعی تمرین انجام کارهای خیر و دوری از بدی‌ها و برقراری امنیت در اجتماع است. از این‌رو، حضور در مسجد، تمرین توجه به خداست آزمون مبارزه با نفس و ترک گناهان و فعالیت‌های خلاف (جرایم) است. به واسطه برخورداری مساجد از روحیه گروهی، آثار سازنده و تربیتی حضور در مساجد، به تدریج به دیگر اعمال فرد و عملکرد سایر افراد نیز سرایت می‌کند. در مکتب تربیتی اسلام، انزواطلبی و جمع‌گریزی به عنوان یک بیماری روحی شناخته شده و در مقابل اجتماعی بودن و جمع‌گرایی - در حد معقول آن - نشانه سلامت روح و روان آدمی و تعادل فکری وی به شمار می‌آید. افزون بر آن چه گذشت، مساجد معمولاً جایگاه طرح مشکلات و نارسایی‌های اجتماعی می‌باشند به‌طور طبیعی حضور در چنین اماکنی، روح تعهد و دردمندی را در فرد و افراد می‌دمد.

پرورش این خوی پسندیده در اشخاص خود نوعی مبارزه با روحیه بی‌تعهدی و بی‌تفاوتی است؛ یعنی روحیه‌ای که هرگاه در افراد جامعه به ویژه نسل جوان پیدا شود، آسیب‌های اساسی بر پیکره آن جامعه وارد می‌گردد (همان، ۷).

اشخاصی که پیوسته به مساجد آمد و شد دارند، با اهل ایمان و نمازگزاران و افراد منظم و متعبد در معاشرت و رفت و آمد هستند. ایمان و تعهد عملی آنان در معرض دید همگان قرار گرفته، به یک معیار شخصیتی و اعتبار اجتماعی نیز دست یافته و قهرماً این جمعیت در روند داد و ستدهای اقتصادی، خانوادگی و روابط اجتماعی و رفتاری آنان ملاک اعتبار و اطمینان قرار می‌گیرد.

نقش مسجد در ایجاد امنیت اجتماعی

مساجد با تقویت روحیه دین‌داری افراد، تأثیری انکارناشدنی بر افراد و به طبع آن، جامعه دارند. کسانی که به مساجد رفت و آمد دارند، با احادیثی که بر رعایت حقوق اجتماعی تأکید دارد، بیشتر از دیگر مردم آشنا شده، در نتیجه در رعایت حق‌الناس بیشتر می‌کوشند. ایجاد امنیت اجتماعی، همواره یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های دولت‌ها بوده است. امری که دولت‌ها هزینه‌های سنگینی بابت آن پرداخته‌اند و گاه به نتیجه مطلوب و مورد نظر خود نرسیده‌اند. تجربه نشان داده که تأمین امنیت اجتماعی از عهده دولت‌ها خارج است و مشارکت مردم در این امر ضروری است.

تکیه بر قوه قهریه، روشی است که سال‌ها کار آبی خود را از دست داده است. شعار «پیش‌گیری بهتر از درمان است» در این زمینه کار آبی دارد. به این معنا که با افزایش آگاهی عمومی و رفاه اجتماعی، جلوی بروز ناهنجاری‌های اجتماعی گرفته می‌شود (اسفندیاری، ۱۳۷۵: ۶).

مسجد نهادی است که با تربیت صحیح افراد، امنیت اجتماعی را به بهترین صورت سامان می‌دهد. متأسفانه نگرش غالب بر افراد مذهبی و غیرمذهبی به گونه‌ای است که باعث شده از مسجد فقط کارکرد عبادی آن را در نظر بگیرند؛ حال آنکه مسجد، با توجه به پتانسیل عظیم نهفته در آن، می‌تواند کارکردهای دیگری نیز داشته باشد. از جمله تأمین امنیت اجتماعی و حفظ سلامت اجتماعی جامعه را می‌توان:

کنترل درونی افراد: نقش اخلاق و وجدان در جلوگیری از نابسامانی‌های اجتماعی و فردی و برتری آن بر عوامل بازدارنده بیرونی بر هیچ‌کس پوشیده نیست. کنترل‌های درونی، جایگاه خاصی در جلوگیری از وقوع جرم دارند. کنترل‌های درونی ویژگی‌های خاصی دارند؛ از جمله اینکه برخلاف کنترل‌های بیرونی، نیازمند هزینه‌های گاه سرسام‌آور نیستند و در زمانی که امکان ایجاد یا اعمال کنترل‌های بیرونی وجود ندارد، همچنان کارایی خود را دارند.

مساجد با تقویت روحیه دین‌داری افراد، تأثیری انکارناشدنی بر افراد و به طبع آن، جامعه دارند. تأکید بسیار دین اسلام بر رعایت حق‌الناس بر هیچ‌کس پوشیده نیست؛ تا جایی که در بین مردم، البته به غلط، این گفته رایج است که خداوند از حق خود می‌گذرد ولی از حق مردم نمی‌گذرد. کسانی که به مساجد رفت و آمد دارند، با احادیثی که بر رعایت حقوق اجتماعی تأکید دارد، بیشتر از دیگر مردم آشنا شده، در نتیجه در رعایت حق‌الناس بیشتر می‌کوشند. همچنین مساجد با تقویت نفس لوامه، که انسان را هنگام سرپیچی از قوانین و مقررات و اسلامی سرزنش می‌کند، زمینه کنترل اجتماعی و مبارزه با انحرافات

اجتماعی را فراهم می‌سازد.

ذکر این نکته ضروری است که عوامل بازدارنده بیرونی همچون اجرای حدود و زندان نیز تأثیر به‌سزایی در حفظ سلامت اجتماعی جامعه دارد. منتها همان‌گونه که عنوان شد پیشگیری بهتر از درمان است. ضمن اینکه مجازات زندان، هزینه سنگینی را بر دولت تحمیل می‌کند.

تقویت همبستگی اجتماعی: یکی از عواملی که سلامت اجتماعی را به خطر می‌اندازد، تفرقه است. مساجد با تقویت همبستگی اجتماعی، جلوی این آفت را نیز می‌گیرند. در مسجد مردم از هر قشر و گروهی که باشند، در صفوف نماز بدون توجه به جایگاه اجتماعی و نژاد، برادروار در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند که این امر، کمک شایانی به ایجاد وحدت و همدلی در میان اقشار مختلف جامعه می‌کند. ثمره این وحدت و همدلی، کاهش عوامل تنش‌زا در جامعه و حفظ سلامت اجتماعی است.

مساجد و هم‌نشینی: دین اسلام تأکید بسیاری بر اثرگذار بودن هم‌نشینی دارد. در قرآن درباره تأثیر دوست بر انسان می‌خوانیم: «وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لِمَ أَتَّخَذْتُ فَلَانًا خَلِيلًا».

و روزی که ستمکار دست‌های خود را به دندان گزد و گوید: ای کاش با پیامبر راهی پیش می‌گرفتم. ای وای بر من، کاش فلانی را دوست خود نگرفته بودم. پیامبر اکرم نیز در روایتی زیبا، تأثیر هم‌نشین را بر انسان چنین بیان کردند: «هم‌نشین صالح همانند عطر فروش است که یا از عطرش به تو هدیه می‌دهد یا بوی آن را در جامه‌ات باقی می‌گذارد. هم‌نشین بد مانند آهنگر است که اگر جامه‌ات را نسوزاند، یا بدبویت می‌کند یا با آن بو، تو را می‌آزارد».

مطالعات اجتماعی نیز تأثیر هم‌نشینی بر افراد را نشان می‌دهد. ۴ مساجد محل یافتن دوستان خوب و خدایی و انس با آنان است که این هم‌نشینی قطعاً فرد را از ارتکاب به اعمال ناشایست باز می‌دارد. امیر مؤمنان در روایتی، هشت فایده را برای کسانی که به مساجد رفت و آمد دارند، برمی‌شمرد که یکی از آن‌ها، برادر ایمانی است که انسان در مسیر خداوند از او استفاده می‌کند (بند علی، ۱۳۸۶: ۷).

مسجد، پناهگاهی در برابر حوادث و گرفتاری‌ها: آرامش درونی باعث می‌شود تا فرد از رفتارهای نا به‌هنجار بپرهیزد. حال اگر افراد یک جامعه به آرامش درونی برسند، آن جامعه از سلامت اجتماعی بالایی برخوردار خواهد بود. مسجد، بهترین مکانی است که آرامش درونی انسان را تأمین می‌کند. یکی از نویسندگان غیرمسلمان به نام ج. هوگ می‌نویسد: «مسجد در سرزمین‌های اسلامی به عنوان پناهگاهی برای زندگی پرآشوب و

پرتلاطم شهر به شمار می‌آید.»

هزاران نفر در روزهای جمعه در صحن مسجد و شبستان سرپوشیده آن گرد می‌آیند و به طور دسته‌جمعی در برابر دیوار قبله، که به سوی مکه قرار دارد، به سجده می‌پردازند. در سراسر جهان، عموم مسلمانان همچنان که ذرات آهن به سوی آهن‌ربا جذب می‌شود، به سوی این مراکز مقدس روی می‌آورند. هر یک از افراد این گروه در عین شرکت در آن اجتماع، با خود خلوت می‌کند و هر کدام، مجذوب سعادت ابدی خود می‌شود و در آرامش و سکوتی درونی فرو می‌رود که برای غربی‌ها ناشناخته است.

کارکرد اجتماعی مساجد مسجد به عنوان یک مکان، از دو جلوه متفاوت برخوردار است. به عبارت دیگر، دو گونه رفتاری در این مکان ویژه متجلی می‌گردد که در امر تعلیم و تربیت و جهت‌دهی رفتارهای فردی و جمعی افراد بسیار مؤثر است. دو جلوه ظاهری مساجد، رفتارها و اعمال و روابط پسندیده دینی و مذهبی و مقبول شرع و دین رخ می‌نماید و این در حالی است که در جلوه پنهانی مساجد، رفتارهای شخصی، غیر جمعی و کنترلی رخ می‌دهد. هنگامی که انسان‌ها به صورت جمع در حال برگزاری مناسک و انجام فرایض دینی هستند، رفتارهای جمعی مقبول و عمومی ظاهر می‌گردد. هنگامی که افراد به صورت غیر جمعی و به صورت فردی در مسجد ظاهر می‌شوند خود به خود به محاسبه، کنترل و بررسی رفتارهای شخصی و فردی خود می‌پردازند. ویژگی مساجد به عنوان مکان‌های مقدس در مقابل سایر اماکن در این است که مسجد ماهیتاً علاوه بر این که محلی برای تجمع و همبستگی جمعی است و انسان‌ها با حضور گروهی خود در آن به همبستگی رفتارهای جمعی می‌اندیشند، بلکه به طور مکانی و موقعیتی و با عنایت به نگاه خاص فردی که در آن مکان حضور می‌یابد، خود به خود فرد را به درون خود ارجاع داده و آن چه را که در جمع از طرح آن پرهیز می‌نمود، در حالت انفرادی به طرح آن می‌پردازد. گفتنی است که طرح موضوعات و مسایل رفتاری و فکری بیشتر حالت اصلاح‌کنندگی، ترمیمی و کنترلی دارد. بر این اساس می‌توان پذیرفت که هم حضور جمعی و هم حضور فردی در مساجد می‌تواند رفتارهای مطلوب فردی و جمعی را در فرد برانگیزاند و این در حالی است که سایر اماکن ممکن است تنها یکی از این حالات تأثیری را بر جای گذارند.

به عنوان مثال حضور در مدرسه، ماهیتاً و به لحاظ موقعیتی که دارد، حضوری جمعی است و اثرات احتمالی آن تنها با حضور جمع معنادار می‌گردد. به عبارت کلی، مدرسه جایی نیست که افراد خواهند به‌طور انفرادی در آن جا حاضر شده و به فعالیت بپردازند. بدین ترتیب برای مساجد نیز می‌توان نقشی دوگانه قائل شد. نقش نخست، کمک به اصلاح و انجام رفتارهای جمعی افراد است؛ چرا که افرادی که در مساجد گرد هم می‌آیند،

از طریق دین و آیین‌ها و مناسک جمعی به یکدیگر متصل می‌گردند و این از آن روی است که عقاید مذهبی درونی بوده و نیاز به آیین‌ها و شرکت در مناسک را در پی دارد. افراد با حضور در این مراسم و انجام فعالیت‌های عبادی، هویت جمعی خود را سامان می‌بخشند. اگر چنانچه به رابطه میان دین و مذهب و ماهیت روابط و نهادهای اجتماعی توجه کنیم، در این صورت کارکرد اصلی دین (تنظیم نیازها و کنش‌های انسانی از طریق جلب اعتماد به امور مقدس و اتصال افراد از طریق آیین‌ها و مناسک جمعی به گروه) خواهد بود. به هر حال مساجد می‌توانند به ایجاد و تقویت رفتارهای مقبول کمک کنند. رفتارهایی که ممکن است انجام آن در جامعه معمول باشد، ممکن است در مسجد پسندیده و مقبول نباشد. از این رو، کارکرد مهم مساجد، ایجاد تمایز میان رفتارهای بطن جامعه با رفتارهای داخل مسجد است عبارت دیگر، برای ظهور و تجلی برخی رفتارها، لاجرم به موقعیتی مکانی به نام مسجد نیاز است.

مساجد و تعاون اجتماعی: مساجد، پایگاه عمومی مسلمانان و محل حضور اقشار مختلف اجتماع به شمار می‌آیند از این رو، مسجد جایگاه مناسبی برای تعاون اجتماعی مسلمانان و مشارکت آنان در برطرف نمودن نارسایی‌ها و آسیب‌های اجتماعی است. مسجد در جایگاه اصیل خود، یک الگوی ارزش‌گذاری است؛ به عبارتی ارزش‌های فراموش شده مجدداً در مساجد مطرح می‌گردد از دیگر نقش‌های اجتماعی مساجد. می‌توان به کارکرد مسجد در پرورش نیروهای متعهد اشاره نمود که حکومت اسلامی به آن‌ها نیاز دارد، زیرا مسجد بار هدایت فکری و تربیتی نیروهای جامعه را بر دوش دارد. در سایه رفت و آمد افراد به مساجد، اخلاق، آداب و خط‌مشی آنان تا حدود زیادی هویدا می‌گردد که این خود در روابط افراد با یکدیگر سازنده و مؤثر است حاکمیت اسلامی نیز می‌تواند از این رهگذر، نیروهای متعهد مورد نیاز خود را جهت تحقق فریضه امر به معروف و نهی از منکر شناسایی کند. در این راستا، در سایه تجمع و انسجامی که مؤمنان در مساجد می‌یابند می‌توان بهترین تشکل مردمی را جهت مبارزه با منکرات و مفسدات و آسیب‌های اجتماعی پی‌ریزی نمود.

مساجد و برقراری عدالت اجتماعی: برقراری امنیت و رفاه اجتماعی در جامعه، دامنه وسیعی از فعالیت‌ها و برنامه‌های پیش‌گیرانه، حمایتی و امنیتی و خدمات اجتماعی خاص را شامل می‌گردد که تحت نظارت و کمک دولت‌ها و نهادها و گروه‌های مردمی نظیر مساجد، کانون‌های اجتماعی - فرهنگی، به‌منظور حفظ سلامت تمامی افراد جامعه، صورت گرفته و از دو رویکرد در جهت‌گیری عام و خاص برخوردار می‌باشد. در رویکرد عام، برای برقراری امنیت اجتماعی با محوریت قرار دادن سلامت و با تأکید بر اصول پیش‌گیری از

ارتکاب جرم برای ارتقای کیفیت زندگی آحاد مردم و مشارکت همه جانبه آنان، برنامه‌های ارتقایی پی‌ریزی و به مورد اجرا گذارده می‌شود. در رویکرد خاص، ارایه خدمات اجتماعی به افراد به خصوص افرادی که در معرض خطر بیشتری نسبت به آحاد جامعه هستند، به ویژه در سطح خرد (محل‌های) مد نظر قرار می‌گیرد.

مساجد و عدم تضييع حقوق شهروندان: از آنجایی که دین مبین اسلام برای تمام شئون زندگی انسان برنامه و هدف دارد، مساجد نیز به عنوان امان‌دهندگان رفتار دینی مردم و در قالب نظم رفتاری در حیات اجتماعی مطرح می‌گردند. مساجد، پایگاه تبلیغ دین اسلام بوده و بسیاری از آثار اجتماعی نظیر اخلاص و درستکاری، ساماندهی زندگی و نظم و تقوی بر آنها مترتب است. افرادی که بیشتر به مساجد آمد و شد دارند، رفتارشان در تمامی مراحل زندگی به شکل مثبت مشهود است، کمتر حقوق دیگران را ضایع می‌کنند، زندگی‌شان با نظم و توجه بیشتری توأمان است و آثار رفتار دینی آنان در زندگی اجتماعی آنان نیز به چشم می‌خورد. از دیگر سو، نقصان ارزش‌های دینی، سبب بروز بی‌نظمی‌ها و آشوب‌های اجتماعی و نهایتاً عدم برخورداری شهروندان از امنیت اجتماعی می‌گردد. مشکلاتی که بدین وسیله به فرد منتقل می‌شود، به خانواده‌ی وی منتقل شده و سپس این درگیری و تشنج به محل کار فرد نیز تسری می‌یابد. این سیکل باطل مرتباً تکرار شده و در نهایت نابسامانی فرد و خانواده‌ی وی را در پی داشته و عدم امنیت در کل جامعه را گسترش می‌دهد خاصی که پیوسته به مساجد آمد و شد دارند، با اهل ایمان و نمازگزاران و افراد منظم و متعبد در معاشرت و رفت و آمد هستند. ایمان و تعهد عملی آنان در معرض دید همگان قرار گرفته، به یک معیار شخصیتی و اعتبار اجتماعی نیز دست یافته و قهراً این جمعیت در روند داد و ستدهای اقتصادی، خانوادگی و روابط اجتماعی و رفتاری آنان ملاک اعتبار و اطمینان قرار می‌گیرد.

نقش امنیتی مساجد در شناخت فقر آلود: افزایش بحران در جهان سوم، اکولوژیست‌ها را در تحقیق بر روی موضوعاتی چون فقر، جرم و جنایت، اعتیاد به مواد مخدر و ناآرامی‌های اجتماعی مصمم‌تر ساخته است. در مطالعه آسیب‌شناسی اجتماعی، اغلب بر این مطلب که عامل فقر بیش از سایر عوامل در پیدایش و تشدید مسایل و آسیب‌های اجتماعی شهرها و محلات شهری مؤثر افتاده است تأکید می‌گردد. از این‌رو، نقش امنیتی مساجد شهری در زمینه شناخت مناطق فقر آلود محل‌های و شهری، میزان درآمد خانواده و برقراری عدالت اجتماعی در میان اقشار مختلف مردم رخ می‌نماید.

نقش تربیتی مساجد و اصل آبشار و انداز: وجه تمایز انسان با دیگر موجودات خلقت در این است که انسان موجودی متفکر و دارای قوه اندیشه و تعقل است. هر شخص در

اجتماع و طول زندگی روزمره به افعال و اعمالی مبادر می‌نماید که ناشی از تراوشات فکری و ذهنی وی می‌باشد. حال ممکن است هر فعلی که انجام می‌گیرد، در راستای دستورات و فرامین دینی و اعتقادی نباشد. بعضاً ممکن است برخی از این اعمال در تناقض با دین باشند؛ در این جاست که مساجد به عنوان کانون‌های محوری دین اسلام، در تأیید اعمال منطبق با دستورات الهی و رد و انکار اعمال غیر منطبق ایفای نقش می‌نمایند. از آن جایی که اسلام دین جامعی است، حامل پیام و دستور برای تمام شئون و مسایل زندگی انسان می‌باشد. بالطبع بهترین مکان برای دریافت و پذیرش این دستورات، کانون‌های عبادی دین اسلام (مساجد) می‌باشد؛ هم‌چنان که یکی از خصوصیات بارز دین اسلام که توسط پیامبر ابلاغ گردیده، اصل بشارت و انذار است. بشارت در واقع تأیید و تشویق اعمال است که فرد یا افراد جامعه در راستای دین اسلام و دستورات الهی مطابق با قوانین زندگی اجتماعی به انجام آن مبادرت می‌نمایند. در مقابل، انذار (ترسانیدن و هشدار دادن) به انکار و نهي فرد یا افراد جامعه از انجام اعمال خلاف و معصیت‌زا و جرایم اطلاق می‌گیرد (ثواب، ۱۳۸۷: ۹).

۳- روش شناسی تحقیق:

روش تحقیق پژوهش حاضر به صورت علت و معلولی است. ابزار گردآوری اطلاعات این پژوهش به صورت فیش برداری است که محقق با استفاده از منابع معتبر و مکتوب اطلاعات لازم را جمع‌آوری، دسته‌بندی و سپس تجزیه و تحلیل و نهایتاً در جهت بررسی فرضیه و سؤال تحقیق به کار گرفته است.

۴- بحث و نتیجه‌گیری:

مسجد پایگاهی دینی و فرهنگی است که نمازگزاران مؤمنی در آن رفت و آمد می‌کنند و دوستی با این افراد، در بینش انسان مؤثر است. با ایجاد پیوند و آشنایی میان مؤمنان، نخبگان و صالحان جامعه، بستری مناسب برای پرورش و تربیت روحی انسان فراهم می‌آید. کسی که با خوبان ارتباط دارد، حتی اگر به آن درجه از تکامل نرسد که به سبب خداترسی، مرتکب گناه نشود، به سبب حیا و شرم از برادران دینی خود، راه انحراف را در پیش نمی‌گیرد.

از آغاز اسلام، مسجد به عنوان یک پایگاه آموزشی، کاربردهای گوناگونی داشته است. در سال‌های آغاز بعثت، با وجود جو اختناق و شرایط سختی که بر مکه حاکم بود، پیامبر - صلی الله علیه و آله- در دورانی، یاران خویش را در مسجدالحرام گرد می‌آورد. برای آنان

قرآن می‌خواند و واجبات و محرمات الهی را به آنان آموزش می‌داد. چنین جلسسهایی در مسجد، گاه به مناظره و گفت و گوهای طولانی علمی با سران قریش می‌انجامید.

پس از هجرت پیامبر به مدینه و ساختن مسجدالنبی، فصل نوینی در فعالیت‌های آموزشی مسجد آغاز شد. پیامبر - صلی الله علیه و آله - بیشتر پس از نماز صبح و عشا به سخنرانی و گفت و گوهای علمی می‌پرداخت. این جلسسه‌ها با حضور مردان و زنان مسلمان برپا می‌شد که این از آشکارترین جلوه‌های آموزشی مسجد در مدینه بود. تفسیر قرآن و سخن گفتن پیرامون معانی آن، بخش در خور توجهی از سخنرانی‌های پیامبر - صلی الله علیه و آله - را تشکیل می‌داد علاوه بر جلسسه‌های سخنرانی پیامبر، کلاس‌های آموزشی گوناگونی نیز در مسجد تشکیل می‌شد. با این توضیحات، اهمیت جنبه‌های آموزشی مسجد معلوم می‌شود. پیامبر (ص) می‌فرماید:

هرگونه توقفی در مسجد لغو و بیهوده است، مگر برای سه دسته: کسی که پس از نماز به تلاوت قرآن می‌پردازد، آن که سرگرم ذکر و یاد خداست و کسی که به مباحثات علمی اشتغال داشته باشد.

از دید روایت، تشکیل جلسسه‌های علمی در مسجد، نسبت به جلسسه‌های دعا، جایگاه والاتری دار و پاداش آن، ثواب عمره کامل یا حج کامل و جهاد در راه خدا است که رحمت خدا آنان را فرا می‌گیرد. در این میان، طرح مباحث دینی در مسجد، فضیلت بیشتری دارد. پس از پیامبر (ص) نیز برای حفظ جنبه‌های آموزشی مسجد، تلاش‌های ارزنده‌ای انجام دادند.

مسجد، ابزارها و موقعیتی را در اختیار دارد که به کمک آن می‌تواند به آموزش و افزایش شناخت دینی نمازگزاران بپردازد. مسجد مکانی است که مسلمانان برای برپایی فرائض الهی و مجالس مذهبی در آن حاضر می‌شوند و این فرصت مناسبی است تا معارف و احکام دین نشر پیدا کند. البته نقش امام جماعت در این میان بسیار مهم است. بدون در نظر گرفتن تاریخ بنای مسجدها، محققان و مورخان پذیرفته‌اند که بیش از پیدایش مدرسه، مسجد یگانه مرکز مهم آموزشی - فرهنگی در جهان اسلام بوده است. هرچند برخی از محققان از جایگاه‌های آموزشی دیگری همچون مکتب‌های خانگی و دارالقرآن نیز یاد کرده‌اند، ولی فعالیت‌های آموزشی در این مراکز چنان محدود بوده است که ما امروزه اطلاعات قابل توجهی درباره چگونگی آموزش در این مکان‌ها در اختیار نداریم. حال آن که نام مسجدهای مهم اسلامی که جایگاه فعالیت‌های آموزشی بوده، در تاریخ ماندگار شده است. حتی نام مدرسان این مسجدها، همراه با اطلاعات قابل توجه دیگری درباره مطالبی که در مسجد تدریس می‌شده، در اختیار ما است و سپس از پیدایش مدرسه نیز

تا سال‌ها، مدرسه در دامان مسجد بنا می‌شد. از همین رو، در بیشتر کتاب‌هایی که درباره مسجد به نگارش در می‌آمد، از مدرسه بسیار سخن گفته می‌شد که این به سبب ارتباط بسیار نزدیک مسجد و مدرسه است.

همان‌گونه که اشاره شد، جنبه‌های آموزشی مسجد، رسالت اساسی این نهاد در تمامی دوره‌ها و مکان‌هاست. مسجد با ویژگی‌هایی که دارد، برای همیشه آموزشگاه میانی دینی و معارف اسلامی است.

از این رو مسجدی که نقش مؤثر خود را در زمینه‌های فرهنگی_آموزشی ایفا نکند، در حقیقت در اجرای بخش مهمی از رسالت خویش باز مانده است. بر پایه همین ارزیابی است که امیرالمؤمنین علی (ع) مسجدی را که در آن خبری از هدایت، تبلیغ و ترویج دین نباشد، مسجد خراب برشمرده است.

بی تردید شکوفایی علمی مسجد و طرح دانش‌های گوناگون در آن، کمالی برای مسجد به شمار می‌آید، ولی پرداختن به این امور، نباید سبب شود تا رسالت اولیه مسجدی که پرداختن به دانش‌های دینی است، فراموش شود. از نگاه امیرالمؤمنین، یکی از رسالت‌های مهم و اساسی مسجد آن است که به معنای حقیقی کلمه، کانون هدایت مسلمانان باشد. در میان بحث‌ها و علوم دینی، پرداختن به علوم قرآنی در مسجد، اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا قرآن و مسجد، پیوند ویژه‌ای با یکدیگر دارند.

منابع و مأخذ:

- امین بیدختی، علی اکبر و نوید شریفی، (۱۳۹۲). فصلنامه مطالعات خانواده، شماره ۳۳، بهار.
- اسفندیاری، محمد، (۱۳۷۵). بعد اجتماعی اسلامی، قم، انتشارات خرم.
- الراغب الاصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۰۴ ه. ق). المفردات فی غریب القرآن، چاپ اول، دفتر نشر کتاب.
- بندعلی، سعید، (۱۳۸۶). وحدت جوامع در نهج البلاغه، قم، انتشارات اسراء.
- ثواقب، جهان‌بخش، (۱۳۸۹). نگرشی تاریخی بر رویارویی غرب با اسلام، قم، دفتر تبلیغات اسلامی.
- حسنی، ابوالحسن، (۱۳۸۷). آموزه‌های سیاسی قرآن، قم، دفتر عقل.
- حسینی، سید صادق، (۱۳۸۳). مدارای بین مذاهب، حسینی، سید صادق، مدارای بین مذاهب، قم، بوستان کتاب.
- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۷). لغت نامه، چاپ دوم از دوره جدید، انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- رفع، سید کاظم، (۱۳۷۵). اخلاق در قرآن (ردائیل)، تهران، انتشارات فیض کاشانی.
- سهرابی، مطهره، (۱۳۹۲). تأثیر آموزه‌های دینی بر امنیت اجتماعی، انتشارات دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان کرمان.
- سجادی، سید مهدی، (۱۳۸۷). مسجد و تعلیم و تربیت، انتشارات سادات.
- معین، محمد، (۱۳۸۸). فرهنگ فارسی، تهران، چاپ بیست و پنجم، انتشارات امیرکبیر.
- نقیب السادات، (۱۳۸۱). مسجد و نقش آن در رفتار دینی مردم، قم انتشارات راهبرد.
- هیگ، جان، (۱۳۸۷). نقش اجتماعی دین، ترجمه بهزاد سالکی، انتشارات روزنه.

فصلنامه علمی - تخصصی دانش انتظامی، سال ۴/شماره ۵/ پاییز ۱۳۹۲، ص ۵۲ الی ۶۲

نقش و جایگاه امنیت و انتظامات در کاهش آسیب پذیری های ناشی

از حوادث غیر مترقبه

سمیرا حسن زاده^۱، محدثه حامدی^۲، اسدالله کارنما^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۳/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۶/۱۸

چکیده:

ایران به عنوان یکی از کشورهای زلزله خیز جهان در سال های گذشته همواره در معرض زلزله های ویران کننده ای بوده، که خسارت های جانی و مالی فراوانی را به دنبال خود داشته است. از آنجایی که وقوع زلزله تبعاتی در حوزه های مختلف از جمله حوزه امنیتی دارد. هدف این مقاله بررسی جایگاه مهم و اساسی مقوله نظم و امنیت در هنگام بروز حوادث و بلایای غیر مترقبه بالاخص زلزله است.

روش به کار رفته در این تحقیق از نوع علت و معلولی است. با استفاده از منابع معتبر و مکتوب اطلاعات لازم پیرامون زلزله بم حوزه نظم و امنیت، کارکرد نیروی انتظامی و جایگاه نهادهای انتظامی به عنوان یکی از نهادهای زیر مجموعه ستاد حوادث غیر مترقبه جمع آوری، دسته بندی و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد نهادهای امنیتی و انتظامی در این میان نقش چندگانه ای در حوزه اقدامات امداد و نجات آسیب دیدگان را دارا می باشند. از جمله با برقراری نظم و امنیت موجبات عدم سوءاستفاده های احتمالی تبهکاران از مجروحین، ناامنی و تجاوز به عنف، سهولت تردد مجروحین و بیماران و ... را فراهم می آورند. این نیروها در هنگام بحران ها و بلایای طبیعی در اغلب موارد جزو اولین نهادها و نیروهای اداری می باشند که در محل حادثه ظاهر شده و چنانچه از مدیریت مناسبی بر خوردار باشند نقش شایان توجهی را در ایجاد امنیت از خود می توانند نشان دهند.

کلید واژه: حوادث غیر مترقبه، زلزله، امنیت، نیروهای انتظامی، بم.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بحران دانشگاه شهید باهنر کرمان، (نویسنده مسئول)، تلفن تماس: ۰۹۱۱۹۲۴۱۸۲

samira_1367@yahoo.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بحران دانشگاه شهید باهنر کرمان، تلفن تماس: ۰۹۳۵۰۷۵۳۸۱۱@MMOH.HA000

YAHOO.com

۳- عضو هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان، تفن تماس: ۰۹۱۳۱۴۰۴۴۲۲@Assadollahkarnema@yahoo.com

